

Leo Tindemans, De Memoires

Source: TINDEMANS, Leo. De Memoires. Gedreven door een overtuiging. Tielt: Lanoo, 2003. 608 p. ISBN 90-209-4994-2. p. 318-323.

Copyright: (c) Lanoo

URL: http://www.cvce.eu/obj/leo_tindemans_de_memoires-nl-5e823f20-f086-49e5-8493-5cfe33b27051.html

Last updated: 14/02/2017

[...]

Rapport over Europese Unie

"Je lai emprins, bien en aviengne"

Het rapport werd ingediend op 29 december 1975 en aan de pers voorgesteld op 7 januari 1976. Ik besloot toen mijn uiteenzetting met de wapenspreuk van Karel de Stoute tot de mijne te maken : "Je lai emprins, bien en aviengne" (Ik heb het ondernomen, moge het slagen).

Toen ik naar huis ging, spookte er een eigenaardige vraag in mijn gedachten. Ik had gedurende een jaar gewroet, met volle inzet van al mijn krachten en die van mijn medewerkers, met de vaste wil ook zo goed mogelijk te beantwoorden aan de opdracht die mijn collega's me hadden gegeven. "Konden de geadresseerden nu louter willekeurig met het resultaat van die inspanning omspringen ? Bekende specialisten hadden eveneens rapporten geschreven op verzoek van de politieke leiders in Europa, maar ook hun werkstukken werden spoedig opgeborgen in het archief van de Gemeenschap. Sommigen herinneren zich af en toe nog hun naam : Pierre Werner, Robert Marjolin, Raymond Barre. Anderen werden in feite de laan uitgestuurd met de titel van "wijze", zoals onder meer Barend Biesheuvel, Lord Roll, Richard von Weizsacker en Jean-Luc Dehaene.

Dit keer echter ging het niet om een deelaspect van de integratie maar over het concept van het geheel. Was het mogelijk dat staatslieden op een dergelijke – onverantwoorde – wijze het probleem van het bestaan van een Europese Unie futiliseerden ? Voelde niemand zich verantwoordelijk voor dat Europa ? Op het ogenblik dat ik deze zinnen aan het papier toevertrouw, kan ik me toch verheugen in het feit dat na vijfentwintig jaar – op enkele voorstellen na – eigenlijk werd verwezenlijkt wat ik in 1976 had voorgehouden. Dit wordt niet gezegd en dat hoeft ook niet, maar blijkbaar is de bezinningsoperatie van toen toch niet zo waardeloos uitgevallen. Ondanks de apathie van bepaalde bewindslieden.

Valéry Giscard d'Estaing

Gezien zijn nieuwe functie als voorzitter van de Conventie, in 2001 opgericht door de Raad van staatshoofden en regeringsleiders te Brussel, wil ik hier even dieper ingaan op de houding die de toenmalige Franse president Valéry Giscard d'Estaing aannam tegenover het rapport dat ik had opgesteld.

In zijn boek *Vu du Quai* beschreef de Franse diplomaat Henri Froment-Meurice hoe het Tindemansrapport in 1976 aan Franse zijde werd onthaald en hoe Valéry Giscard d'Estaing het probeerde te doen afwijzen en begraven. De algemene overtuiging in diplomatieke kringen was dat de Franse politicus dolgraag zelf een dergelijk rapport had opgesteld, maar dat die eer hem niet te beurt was gevallen. Daarom bestreed hij al wat werd gerealiseerd zonder zijn medewerking. Politiek zwalpte hij toen tussen de ene golfslag en de andere, hetgeen niet altijd bijdroeg tot zijn geloofwaardigheid. Tussen overtuigde Europeanen, twijfelaars, opportunisten, gaullisten van diverse pluimage en mooiweerzeilers, laveerde hij voor zijn Europese koers nu eens in Britse wateren, dan weer in Duitse, zonder de Benelux-landen te vergeten, die hem op dit gebied niet met een lichtbaken verwarden. Dit alles kon men opmaken uit goede Franse bronnen die de overigens zeer intelligente president niet spaarden.

Op de eerste bijeenkomst van de Europese Raad, een creatie overigens van Giscard, deed hij alles om een bespreking van het rapport over de Europese Unie te vermijden. Hij had een zin gevonden die daartoe kon dienen – meende hij – en waarmee hij voorlopig de uiteenlopende standpunten van de andere lidstaten kon laten rusten, zonder voor hemzelf systematische tegenstand in het leven te roepen. "Leonem vincit", declameerde hij, met een Chinese glimlach op de lippen en een glinstering in de ogen.

Sommigen droomden van een nieuw Verdrag. Ik was daar echter een strijdvaardige tegenstander van omdat het onvermijdelijk minder goed zou uitvallen dan het bestaande Verdrag van Rome. Anderen dweepten

haast met een directorium. Giscard kwam op voor een confederatie maar peilde de opinies om te weten wat in zulke structuur de plaats van de Commissie zou zijn. Hij wilde alleszins een ander Verdrag en een formule voor het directorium. De Europese Raad – zijn kind – zou vier taken vervullen, met name vrije uitwisseling van ideeën, oorspronkelijk een standpunt van Helmut Schmidt; stellingnamen die in voorbereide verklaringen zouden eindigen; oriënteringen, bestemd om de Europese constructie te stimuleren; formele beslissingen.

Eigenlijk wilde Valéry Giscard d'Estaing het Tindemansrapport in de grond boren en de idee doen aanvaarden dat de Europese structuur zou bestaan uit een communautaire pijler en een intergouvernementele (bij deze laatste onder meer defensie en veiligheid). De Commissie zou hoe dan ook terrein verliezen – de kleine lidstaten dus ook – maar over de wijze van stemmen in de Raad, vooral dan in de Europese Raad, wist hij nog niet hoe ermee te beginnen.

Giscard ging meer en meer door als de erfgenaam van een orthodox gaullisme dat weigerde Europa te bouwen op de basis van de bestaande verdragen. Later paste hij zich aan want ook hij bemerkte dat de punten die in het rapport over de Europese Unie werden aanbevolen, één voor één werden verwezenlijkt. De aangekondigde begrafenis hield de hervorming van de instellingen of de uitbreiding ervan niet tegen. Giscard ijverde zelf opvallend sterk voor de toetreding van Griekenland, maar was van oordeel dat Portugal eigenlijk niet Europees was !

De leden van de Raad Buitenlandse Zaken boden in zekere zin passief weerstand tegen deze poging tot seponering door de Franse president. Zulke klassering zonder gevolg zou betekenen dat ze zichzelf veroordeelden, zij hadden immers om een rapport gevraagd. Zo kwam men in feite onrechtstreeks tot de goedkeuring van de punten die de basisfilosofie van het rapport vormden : de Europese Unie zou geleidelijk worden opgebouwd. De bestaande verdragen zouden als basis dienen voor nieuwe politieke acties. De Economische en Monetaire Unie was van fundamenteel belang voor de consolidatie van de solidariteit in de Gemeenschap en voor de vestiging van de Europese Unie. De precisie van een gemeenschappelijk beleid inzake energie, regionale en sociale ontwikkeling vormde een prioritaire zorg. De Europese opbouw moest de kansen waarnemen om tot samenwerking te komen op gebieden waar geleidelijk een soevereiniteit op convergerende wijze zou worden uitgeoefend. De coöperatie op gebied van Buitenlandse Politiek behoorde te leiden tot het zoeken van een gemeenschappelijk buitenlands beleid. De regeringshoofden herbevestigden hun wil om het gezag, de doelmatigheid, en de wettigheid van de Europese instellingen te ontwikkelen. Zij zagen in het geven van impulsen de grote rol van de Europese Unie zoals die werd gedefinieerd in het rapport.

Uitgaande van de gemeenschappelijke opvatting van de Europese Unie en de besluiten waartoe de ministers van Buitenlandse Zaken waren gekomen, gaf de Europese Raad opdracht na te gaan hoe een groep maatregelen op korte termijn kon worden verwezenlijkt op de verschillende gebieden van de Unie en die de principiële opties van de Europese Raad zouden omzetten in de realiteit. Deze vooruitgang zou een keer per jaar worden onderzocht en dit werd voor de eerste keer aangekondigd op 6 juni 1977.

Eigenlijk betekende dit de bevestiging van enkele essentiële lijnen uit het rapport, waarover juist zo veel controverse was ontstaan. Dit werd in de media nooit onderstreept. De journalisten spraken liever van een mislukking. Dit belette evenwel niet dat tal van doctoraten aan het rapport werden gewijd en dat het in de loop der jaren – ik kan het niet genoeg herhalen – praktisch helemaal werd gerealiseerd.

Europese stichting voor cultuur

Ongeveer zeven jaar na mijn rapport over de Europese Unie, op 29 maart 1982, werd in het Brusselse Paleis der Academiën, in aanwezigheid van Zijne Majesteit de Koning, een overeenkomst tot instelling van een Europese Stichting ondertekend door de ministers van Buitenlandse Zaken. Het akkoord zou gestalte geven aan de suggestie die ik in 1975 had gedaan. Het was een grote feestdag. De Europese Gemeenschap zou zich een culturele Stichting geven en zo werd er een bijzonder waardevolle stap gezet op de weg naar de integratie.

Mijn voorstel vormde het slot van Hoofdstuk IV, dat de veelbelovende titel Europa van de Mens droeg. De functie van haar opdracht had ik als volgt beschreven : "De Stichting zal tot taak hebben, rechtstreeks dan wel door steunverlening aan bepaalde instellingen, alles te bevorderen wat kan bijdragen tot een beter begrip tussen onze volken. Daarbij zou de nadruk moeten liggen op het menselijk contact : activiteiten van jongeren, uitwisseling tussen de universiteiten, wetenschappelijke debatten en colloquia, vergaderingen van sociaal-professionele categorieën, culturele en informatieve activiteiten. De Stichting zal ook een rol moeten spelen in de uitstraling van het Verenigd Europa naar buiten".

Het doel bestond er kennelijk in de burgers tot een groter bewustzijn te brengen van het gevoel van Europese solidariteit, zoals dat zich al concreet in het dagelijkse leven voordeed. Op die wijze zou ook de participatie groeien aan het bouwwerk van een waarachtige Unie. De eerste gemeenschap (EGKS) was opgericht op een ogenblik dat de meeste Europeanen nog een gemeenschappelijke herinnering hadden aan de vreselijke verdeeldheid die de geschiedenis van Europa kenmerkte. De idee van Europese eenmaking werd slechts verdedigd in kleine kringen. Zij werd niet gedragen door een brede volksbeweging. Te vaak percipiëren de Europeanen de Gemeenschap als een bureaucratische onderneming en beseffen zij niet hoe sterk zij hun dagelijks bestaan beïnvloedt. De geest van solidariteit onder de Europese burgers heeft zich nog nooit in een dergelijke mate ontwikkeld dat de nationale politiek de noodzaak voelde tot nieuwe communautaire initiatieven te komen.

Het kwam me voor dat een Stichting begiftigd met initiatiefrecht en financiële autonomie, een gedroomd instrument kon vormen om een levendige bewustwording tot ontwikkeling te brengen, gekoppeld aan een band met de Europese werkelijkheid. Aldus zou de stuwing naar de Politieke Unie perfect samengaan met de aanmaning tot versterking van de instellingen. De idee was gelanceerd. Zij werd goed onthaald, maar haar realisatie lag nog veraf.

Op 5 december 1977 keurde de Europese Raad de creatie van een Stichting goed – een eerste voorstel uit het Rapport – en nodigde de Raad en de Commissie uit te onderzoeken welke uitvoeringsmaatregelen zich nu opdrongen. Aan een werkgroep, onder leiding van de Franse diplomaat Jurgensen, werd opgedragen alle concrete vragen op te lossen en ze te formuleren in een tekst, met name statuten, financiën, zetel, secretariaat, juridische kwesties, enzovoort. Maar hier gingen de poppen aan het dansen. Jurgensen ontpopte zich tot een bekrompen gaullist en wilde het geheel een uitgesproken intergouvernementeel karakter geven. De Gemeenschap kwam er niet bij te pas behalve voor de financiering. De Fransman werd verweten zijn imperialistische neigingen niet altijd te kunnen onderdrukken. Er werd geopperd dat de Stichting meer cultureel dan politiek diende te zijn.

Daardoor ontstonden misverstanden, gezien de verschillende betekenissen die in de lidstaten aan het begrip "cultuur" werden gegeven. De eerste doelstelling had ongetwijfeld een politieke stempel gedragen. Het ging om de bewustwording van de Europese burger. De primaire taak bestond er bijgevolg in het begrip van de belangrijkheid van de gemeenschap waartoe de burger zou behoren, te versterken. Het cultureel element zou daarbij de actie van de Stichting bepalen. Doel en middel mochten niet worden verward. Bovendien bleef de "Europese Cultuur" uiteraard niet beperkt tot de toenmalige lidstaten van de Tien.

De Europese Raad van Kopenhagen verwierp op 8 april 1978 het voorstel om aan de Stichting een privaatrechtelijk karakter te geven, aangezien daardoor de afhankelijkheid van een land te sterk kon worden. De toepassing van artikel 235 van het Verdrag van Rome leek veruit de meest adequate oplossing, maar daarvoor werd de onvermijdelijke unanimité niet bereikt. Daarom werd ten slotte gekozen voor de formule "akkoorden gesloten door vertegenwoordigers van de lidstaten". Ook werd geweigerd de Gemeenschap als medecontractant op te nemen. De Stichting werd niet geïntegreerd in een communautaire structuur. De zetel zou worden gevestigd in Parijs.

De idee van een Stichting voor cultuur had veel hoop doen ontstaan. De onderhandelingen in de Werkgroep had de communautaire inspiratie uitgeroeid. De Gemeenschap mocht alleen nog subsidiëren.

Ten slotte is de hele opzet mislukt omdat de Nederlandse Eerste Kamer het voorstel verwierp. Zij riep twee bezwaren in. Ten eerste had de Stichting geen communautair karakter en ten tweede was er in Amsterdam al

een Culturele Stichting gevestigd. Waarom misschien het risico van concurrentie lopen ? Zo kwam een mooie droom aan een roemloos einde. De indrukwekkende plechtigheid van maart 1982 in het Paleis der Academiën had tot niets gediend.